

szempont	KERESZTÉNYSÉG	HINDUIZMUS	BUDDHIZMUS	ISZLÁM	ZSIDÓ VALLÁS	SZIKH
Történet	Krisztus (a Messiás) megérkezése (szeplőtelen fogantatás) működése Galileában, kiválás a zsidó közösségből, mőzesi hagyományok elhagyása. Jézus keresztáldozta => világ bűneinek megváltása. Mennybemenetel , Szentlélek elküldése. Kezdetben üldözték a Római birodalomban (Constantinus türelmi rendelete – 313), apostolok térítő missziói. Európai keresztény hitre térítése. 1054 – egyházzszakadás (szkizma), ortodox egyház. Inkvizíció, investitúra => reformáció (1517). II. vatikáni zsinat (1962-65)	Legősibb világvallás, i.e. II. évezred. Brahma , a világszellem négy színt alkotott, ez lett később a négy kaszt . Árják lerohanják az Indus-völgyi őslakosokat, és bevezették a kasztrendszert. A hinduizmus időközben rengeteg más vallási elemet magába szívott, egyre bonyolultabb lett a kasztrendszer is, ami már hivatalosan tilos.	Gautama Sziddhártha herceg i.e. V. sz. Fehér elefánt termékenyítette meg anyját. Öregember, nyomorék, gyászmenet, szent ember élménye Megvilágosodása (Négy Nemes Igazság felismerése) után Buddha nevet veszi fel, és 44 évig tanít a Földön.	Mohamed i.u. 570-ben született. Tevehajcsár, majd látomása lesz, felmegy a mennybe, és átveszi Gábiel üzenetét, próféta lesz. Medinában követőkre talál, ide is utazik a bálványimádó Mekkából . (622-ben Hidzsra – „Mohamed futása”). 629-ben bevonul Mekkába, egész Arabia iszlám hitre tér. Halála után jött a Négy Igazság Vezérelte Kalifa (a sííták csak egyet ismernek el). Síita-szunnita szakadás.	Pátriárkák (ősatyák) Ábrahám i.e. 1880 körül átvonult a Kánaánba, Izsák a fia, unokája Jákob , akinek 12 fiából ered a 12 zsidó törzs . Mózes formába önti a vallást, 10 parancsolat , kivonulás Egyiptomból (exodus), 7 csapás . Saul, Dávid, Salamon királyok. Jeruzsálemi Templom . Babiloni fogság (i. e. 586). Templomot i.u. 70-ben a rómaiak lerombolták => Siratófal . Diaszpóra (szétszóratás), középkorban pogromok, II. vh. holokauszt („teljes tűzáldozat”)	i.u. 1469-1539-ig élt Nának guru , a szikh vallás alapítója. Mennyei utazást tett, majd beutazta Indiát, és prédikált. Elvetette az iszlámot és a hinduizmust is. Őt még 9 guru követte. A 10. guru Góbind Szingh állította össze a Granth Száhib Gurut (a szent könyv), és alapította meg a Khálszát (Testvériség)
Istenkép	Egy Isten, három személy (Szentháromság – nem minden ker. közösségnél). Jézus az Úr Fia, és küldötte. Isten kegyes és megbocsátó, övé a Végső Ítélet.	330 millió isten, legfontosabb három a trimúrta , ők Visnu (megtartó), Brahma (teremtő), Siva (romboló). Ganésa (elefántfejű), Krisna, Ráma istenek.	Buddha tanító volt, de istenként tisztelik a legtöbbben. De a Thera-vádin irányzat nem fogadja el természetfeletti lénynek.	Allah az egy igaz, mindenható Isten, akinek 99 szépséges neve van. Mohamed az ő prófétája, aki megkapta a végső kinyilatkoztatást.	Jahve , az Isten szövetséget kötött a zsidókkal (kiválasztott nép). Messiás még nem érkezett el. Jézust nem fogadják el megváltónak.	Egy alaktalan, megismerhetetlen Isten, az Igaz Guru létezik, minden lélek hozzá akar visszatérni.
Fő hitelvek	Mennyország és pokol, tisztítótűz (purgatórium), Megváltás, mennybemenetel, bűnbocsánat , Jézus örökösei az Egyház papjai, Utolsó Ítélet. 8 boldogság , 7 szentség (csak katolikusoknál).	Szanszára (bolyongás), a lélek vándorlása testből testbe, amit a karma (a sors) törvénye határoz meg. A szanszára végcélja a moksa , a „túlso part”. Tehénkultusz . Gangesz a szent folyó, szent hegyek (Himalája)	Reinkarnáció (lélek vándorlás), nirvána , karma . Négy Nemes Igazság , és a hozzájuk vezető Nyolcágú Ösvény . Ima, mantrák, legfontosabb: Om mani padme hum („drágakő a lótoszban”)	Őt alappillér: Saháda – hitvallás hit Allahban, Mohamedben szalát – ima naponta 5x Mekka felé zakát – alamizsna vagy 2,5%-a évente szaun – ramadáni böjt háddzs – zarándoklat Mekkába	Messianizmus (megváltóvárás), Tízparancsolat rendelkezései.	Reinkarnáció körforgása, karma (sors) törvénye, nirvána , gurmukh (Istennek szentelt élet) megvált a körforgásból. Armritszár – itt a központ, az Aranytemplom
Életmódi előírások	Egynejűség, nagyheti böjt megtartása, vasárnapi istentisztelet, ima. Katolikusoknál gyónás.	Közös imádságok a templomban, áldozatok. => otthon is, házi áldozóhely! házasság fontossága (válás nincs az ortodox hinduknál), mantrák (versek) éneklése rendszeresen Hagyományok, szanszkrit (ősi) nyelv tisztelete	Öt Fő Előírás (nincs lopás, nincs gyilkosság, nincs hazugság, nincs pajzánkodás, nincs kábítószert). Meditáció Szamatva (lelik nyugalom) Vipasszana (bepillantás a létbe)	Őt előírás, körülmetelés , folyamatos ima, Korán tanulmányozása, családok közti házasságok. Törvényes (halál) ételek Tiltott (harám) ételek: Disznóhús. Tilos a szeszfogyasztás is. Korán szabályozza az élet minden területét. Fürdőkultúra fontos.	Tízparancsolat, körülmetelés, nagykorúság ünnepe, házassági szerződés, szombat (sabbath) megtartása, mezúza (tekercs az ajtófélfán), étkezési előírások (kóser ételek. Pészachkor kovásztalan kenyér), micvá (jöttel), ima, jármülke (sapka)	Napi öt himnusz, nincs alkohol, lopás, házasságtörés, szerencsejáték, de támogatni kell a szegényeket, langar (közös étkezés). Öt ke: 1. kés : nem nyírt haj 2. kirpán : kard 3. kanghá : testi tisztaság 4. kacshá : rövidnadrág. 5. kará : acél karperec Khálszát (Testvériség)
Papság	Legfontosabb egyh.-i személy a pápa (ortodoxoknál pőpa), cőlibátus csak katolikusoknál.	A papi kaszt (brahmanok) naponta háromszor imádkoznak, közös áldozatok bemutatása	Páli kánon előírásai szerint élnek a kolostorokban, imádkoznak, medítálnak, az Őt Fő Előírást öt másik egészíti ki nekik.	Mohamed utódai a kalifák (pol-i. vezetők is) voltak, e címet már eltörölték. Imám = pap, müezzin előimádkozó, mecsetek , minaret (imatorony), medresz (mecsset iskolája).	Rabbik , a zsinagóga az imádkozás, a szertartások helye. Frigszekerény van a központban, benne a Tőra-tekercek .	Nincsenek papok, minden hívő személyes kapcsolatban van Istennel. Közös imádság helye a gurdvára (templom), ahol a granthi (gurmuki nyelven értő) olvas fel a szent szövegekből.

<p>Szent könyv(ek)</p>	<p>Biblia (Ó- és Újszövetség), általános ima a Miatyánk. Ószövetség 46 könyv a katolikusoknál, 39 a protestánsoknál, 48 az ortodoxoknál. Újszövetség 27 könyves</p>	<p>Srúti („amiket hallani”) Védák (himnuszok, legrégebb a Rig-véda), upanisádok (tanítások) Szmriti („amikre emlékeznek”) Mahábhárata, Rámájana (tanító és elbeszélő eposzok)</p>	<p>Thera-vádin irányzat Vinaja-pitaka Stutta-pitaka (Buddha beszédei) Abbidhamma-pitaka (Buddha tanításai) Mahájána-irányzat Tibeti Halottaskönyv</p>	<p>Korán, 114 szúrája (fejezet) van, tele ajakkal (versek). Oszmán kailfa gyűjtette össze őket.</p>	<p>Ószövetség (39 könyv, de más sorrendben, mint a keresztényeknél). Tóra - Mózes öt könyve Próféták - 8 könyv Írások Ezen kívül a Talmud életmódi előírások (2 rész: Misna, Gemára)</p>	<p>Grant Száih Guru, „a guru könyve”, gurmuki nyelven íródott. Góbind Szingh, az utolsó guru öntötte végső formába. 30 fejezet, himnuszok. A könyv a 11. és utolsó guru, úgy bánnak vele, mint egy igazi guruval.</p>
<p>Ünnepek</p>	<p>Karácsony (advent), húsvét (nagybőjt és nagyhét), pünkösöd, vízkereszt, Mária-ünnepek (katolikus)</p>	<p>Mezőgazdasági ünnepek, legendákkal kapcs. ünnepek, és a fény ünnepe (díváli), holi (tavaszi vígasság), szaraszvati púdzsa (tanulás), daszera (Istenek jósága) ünnepe.</p>	<p>Uposzatha-napok (holdnaptár alapján, közös elmélkedés) Veszak (május) napja (Buddha születésének, megvilágosodásának, halálának) évfordulója, helyi ünnepek, Buddha-ereklye ünnepek</p>	<p>Ramadán (kilencedik hónap az iszlám naptár szerint) – böjtölés, önmegtartóztatás. Utolsó hónapban zárandoklat Mekkába, íd al-adha ünnepe.</p>	<p>Rós hasána (újév), jóm kipúr (engesztelés napja), szukót (sátoros ünnep), Szimhat Tóra (Tóra ünnepe), púrím (Eszter ünnepe – vígasság), svuót (10tv ünnepe), pészach (kivonulás), hanuka (fények ünnepe)</p>	<p>Baiszakh (újév, és a Khálszá ünnepe), díváli (fények ünnepe), holá mohalla (szikh vítézség ünnepe), gurpúrbok (guruk ünnepe), akhand páth (a szent könyv ünnepe)</p>
<p>Irányzatai</p>	<p>Katolikus Hét szentség, cölibátus, pápa fölsége Protestáns (református – Kálvin, Zwingli, evangélikus – Luther, anglikán) nincs 7 szentség, nincs átlényegülés áldozásnál, nincs cölibátus. Ortodox egyház Pápát nem ismerik el, 7 misztérium Baptista Felnőtt kereszteleés Unitárius Szenháromság-tagadás Metodista, adventista stb.</p>	<p>Nincsenek különösebb eltérések, a hinduizmus nagyjából egységes. Változó az egyes istenek elfogadottsága. Négy utat ismernek a boldogsághoz: jóga, bhatki (valamilyen Isten szerető tisztelete), dnyána (szent szövegek értése), karma útja.</p>	<p>Thera-vádin irányzat Buddha csak ember volt, Páli kánon az alap. Bhikkhuk (szerzetesek, apácák), és világiak Mahájána-irányzat Több út a megvilágosodáshoz, Buddha természetfeletti lény.</p>	<p>Szunniták Többséget alkotnak, első négy kalifa elismerése, szunna = ösvény Síiták Sí’at Alít ismerik el Mohamed örökösének Izsmáiliták Síita szekta Indiában</p>	<p>Ortodox judaizmus Tóra pontos betartása Konzervatív judaizmus USA, mérsékelt hagyományörzés Rekonstrukcionizmus Kultúraápolás hangsúlyosabb, mint a hitélet Hászid judaizmus Misztikus, spirituális hagyományok, USA, Izrael Felvilágosult judaizmus Reformzsinagógák, korszerűsége törekvés</p>	<p>Nincsenek eltérő irányzatok a szikh, vallásban. Nem minden guru ünnepét ülik meg mindenhol. Újabb generációk nem tartják magukat minden hagyományhoz.</p>
<p>Földrajzi kiterjedés</p>	<p>Világ legnagyobb vallása, Európa, Amerika, Dél-Amerika, Afrika (itt nő a legdinamikusabban), Ausztrália. Protestánsok Európában, USA-ban, ortodox Kelet-Európa, Közel-Kelet, Ázsia</p>	<p>India a központ, de USA, Srí Lanka, Anglia is fontos.</p>	<p>Thera-vádin: Srí Lanka, Burma, Thaiföld, Malajzia Mahájána: Japán, Korea, Mongólia, Nepál, Tibet. Terjed: Kína, Indonézia, USA, Anglia</p>	<p>Szunniták Észak-Afrika, Közel-Kelet, Közép-Ázsia, Indonézia, Németország, USA Óceánia Síiták Irán, India, Pakisztán, Irak</p>	<p>Izrael, USA (itt a legnagyobb közösség), Anglia, Ausztrália, Kanada, Argentína</p>	<p>India és Pakisztán határán, Pandzsábban. USA, Anglia</p>
<p>Hívők száma (kb.)</p>	<p>1 800 000 000 (22 500 felekezetben) ebből 1,2 Mrd kat, 360 millió protest., 170 millió ortodox</p>	<p>800 000 000 (Indiában 650M, Angliában 1,2M)</p>	<p>400 000 000</p>	<p>1 000 000 000 legnagyobb közösség Indonéziában (190 M)</p>	<p>15 000 000 Izraelben 5M USA-ban 6 M</p>	<p>5-15 000 000 USA-ban 0,4 M Anglia 0,5 M Indiában a 80 %</p>

Konfucianizmus: **Konfuciusz (Kung Fu-ce)** tanításai: engedelmesség a feljebbvalóknak, hierarchia, csak a barátok egyenlők. Rend és hagyománytisztelet tartja meg a világot. Jinjang harmóniája. I.e. 500 óta

Taoizmus: **Lao-ce** nyomán, i.e. 1. sz.. Alapja a **jin-jang**, a természetes harmónia filozófiája, **tao** az őserő, **csi** az életenergia. Hit a **Három Tisztaságban**. Jógagyakorlatok. Kínában terjedt el.

Sintoizmus: Japán ősvallása, „istenek útja”, i.u. 6. századtól. Megszámíthatatlan sok **kámi** (isten), rengeteg szentély. Ősök tisztelete. 10 000 000-nál több hívő.

Zoroasztrianizmus: ősi perzsa **dualista** (fény-sötét) vallás, jelképe folyton égő tűz. **Zoroaszter (Zarathusztra)** próféta nyomán i.e. 1000. Istene **Ahumaradza**. Irán, India. **Gatnák** (17 himnusz)

Baháizmus: Iszlámból az 19. sz-ban kiszakadt vallás, **Baháalláh** alapította. Alapja, hogy a vallási megosztottság helyett egynek kell lenni. Napi háromszori ima, böjt, tilos alkohol, házasság előtt nincs szex.